

УДК 377.023 (144.01)

Таравська Я.В.

к.і.н., ст. викладач кафедри історії

МДПУ ім. Б. Хмельницького

**ВИЗНАЧАЛЬНІ ШЛЯХИ СТАНОВЛЕННЯ ТА ПОДАЛЬШОГО
РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ У ПУБЛІЦИСТИЧНІЙ
СПАДЩИНІ АНДРІЯ ЖУКА**

Анотація. У статі висвітлюється головні здобутки громадсько-політичної діяльності Андрія Жука у напрямку становлення та подальшого розвитку державності України. Головна увага акцентується на його публіцистичній спадщині і теоретичному визначенні ним провідних шляхів у державотворчому процесі.

Ключові слова: Державність, Україна, Андрій Жук, Союз визволення України, об'єднання, інтелектуальний потенціал, кооперація.

Taravska Yana

PhD, department of History

Bohdan Khmelnytsky State Teachers University

**DECISIVE WAYS OF FORMATION AND FURTHER DEVELOPMENT
OF UKRAINIAN HERITAGE STATE IN PUBLICIST ANDREI ZHUK**

Annotation. The article highlights the main achievements of social and political activity of Andrey Zhuk towards the establishment and further development of Ukraine's statehood. Main emphasis is placed on its journalistic heritage and theoretical determination of the pathways in his state-building process.

Keywords: statehood, Ukraine, Andrei Zhuk, the Union of liberation of Ukraine, associations, intellectual potential cooperation.

Кінець XIX — початок XX ст. увійшов в історію як період піднесення чергової хвилі національно-визвольного руху, організованого новосформованими колами патріотичної генерації, яка рішуче встала на шлях національного та політичного відродження України.

Серед плеяди визначних громадсько-політичних і культурних діячів того часу, які самовіддано працювали на користь української справи, особливу увагу привертає постать освіченої, цілеспрямованої та ініціативної людини з яскраво вираженими лідерськими якостями, яку сучасні історики називають “сірим кардиналом” самостійницького руху — Андрія Ілліча Жука.

У 1999 р. була опублікована стаття, автори яких здійснили аналіз особового архіву Жука, який зберігається в Національному архіві Канади і містить його численну публіцистичну спадщину [1]. Окремі аспекти багатогранної діяльності А. Жука були висвітлені різними авторами на сторінках тематичного випуску альманаху “Молода Нація” [2]. Пізніше, головні здобутки Андрія Ілліча в громадських і політичних справах було фрагментарно висвітлено у працях І. Гирича [3], Н. Шульгати [4], А. Магурчака [5] та ін. сучасних дослідників.

Метою публікації є визначення перспективних шляхів становлення та розвитку української державності на основі аналізу публіцистичної спадщини Андрія Жука.

Андрій Жук народився 14 липня 1880 р. у с. Вовчок на Полтавщині у давній козацькій родині [2, с. 222]. До активної громадсько-політичної діяльності він долучається з 1902 р., вступивши до Революційної української партії, а пізніше – Української соціал-демократичної робітничої партії. У 1902-1903 рр. він активно публікується у партійних виданнях - часописах “Гасло” і “Селянин” [6].

Будучи зацікавленим з самого початку своєї громадсько-політичної діяльності у нагальних проблемах українського суспільства та виробленні чіткого алгоритму державної розбудови України, Андрій Ілліч у партійній

роботі намагається висунути вирішення національного питання на першочергове місце, що викликає обурення і незгоду в колах його однопартійців. Ці події своєчасно організують А. Жука з його однодумцями в спільну силу для створення політичної організації “Вільна Україна”, яка не змогла втілити цей задум у життя з причини відсутності ідейного консенсусу поміж організаторами. Натомість А. Жуку вдається реалізувати свій інший задум – заснувати Український інформаційний комітет (листопад 1912 р.), який своїм провідним завданням визначив пропаганду справи визволення України на європейському просторі, а також став надійним підґрунтям для створення у подальшому української самостійницької організації — Союзу визволення України [7]. Як бачимо, плідній публіцистичній діяльності А.І. Жука передувала активна громадсько-політична діяльність, яка базувалася виключно на превалюючій ідеї національного державотворення.

На початковому етапі своєї творчої журналістської діяльності Андрій Жук мав талановитого вчителя в особі Дмитра Антоновича, який спрямовував молодого публіциста на висвітлення найактуальніших суспільних та політичних тем того часу. Достатньо цікавою виявилась тема про загострення відносин між капіталістами і пролетаріатом, що сприяло розгортанню по містах і селах економічного терору, з яким селянство і пролетаріат мусив енергійно боротися. Причини цього терору і шляхи налагодження взаємовідносин між ними А. Жук намагався з’ясувати і винайти у своїй статті “Економічний терор і боротьба з ним” [8]. На його думку причини цього явища крилися в скрутному становищі економічного і політичного розвитку російської України, на якій за його ж словами “панують злидні, голод, безробіття і політичне безправ’є” [8, с. 3]. Разом з тим він проводить порівняння між політичними правами і свободами пролетаріату західної Європи, яким закон дозволяє вести боротьбу проти капіталістів, на відміну від російського пролетаріату, який “ховається по закутках і потай утворює свої організації” [8, с. 3]. Аналізуючи ситуацію, Андрій Жук бачить вихід з неї лише у тому випадку, коли “наш пролетаріат нарівні з капіталістами і поміщиками матиме право на об’єднання в політичні

партії і організації, а разом з тим і право на вживання такого засобу економічної боротьби, як мирну забастовку”[8, с. 4]. Він вбачав запоруку успішного розвитку української держави в першу чергу шляхом виведення інтелектуального прошарку населення, який виступає не тільки державотворчою силою, але й головним її захисником на забезпечений середньокласовий рівень. В цій же статті А. Жук заявляє: “провідні одиниці формують народну свідомість і кермують народною волею; від їх поведінки у великій мірі залежать успіхи або невдачі на історичній дорозі життя дотичного народу” [8, с. 5] .

Крім загально-інформаційних статей Андрій Ілліч складав ще агітаційні, в яких закликав український народ до об’єднання в єдиний національний рух та певною мірою провокаційні статті про пригнічення царською Росією будь-яких проявів національної свідомості [9; 10; 11; 12; 13]. У вищезазначених працях автор здійснив спробу самостійно сконструювати план заходів до здобуття української державності: “...Ціллю нашої зовнішньої політики повсякчас повинно бути: вироблення найкорисніших для нас зовнішніх обставин, наскільки є на це сила й змога, та своєчасне використання корисних для нас зовнішніх обставин, що складаються без нашої участі”. Оскільки тогочасне суспільство було переконано, що успіхи національної політики залежать передусім від національної свідомості й політичної активності народу, а також від самої професійності провідних політичних діячів, Андрій Жук закликає українську громадськість до активної співпраці в напрямку побудови самостійної української держави.

Особливу увагу він звертає на інертність більшості українських партій в суспільно-політичних справах, які за його словами “живуть поза суспільним життям”. На думку А. Жука в національній справі мають бути зацікавлені всі верстви суспільства, задля найшвидшого досягнення головної мети. Разом з тим А. Жук підкреслює, що українська буржуазія зденаціоналізована і вороже настроєна проти політичних домагань українських партій.

Під час першого еміграційного періоду, який Андрій Ілліч провів у

Львові, він налагоджує співробітництво з кооперативними часописами, зайнявшись написанням статей з нової для нього тематики. Його перша стаття в “Економісті” мала назву “Дорожнеча життя і кооперативи”. На тлі економічного розвитку, представленого в соціалістичному розумінні, Андрій Жук інтерпретує кооперацію, як одну з форм робітничого руху, признаючи виключну вагу її в організації мас споживачів, як засіб класового єднання й підготовки матеріальної бази майбутній соціалістичній революції. Але поза цим своїм партійним підходом на вступі, далі намагається він зрозуміти суть кооперації в рочдельських принципах, познайомитися з кооперацією майже усіх країн Європи й у завершенні статті дає порівнюючий погляд на розвиток і стан споживчої кооперації на Україні Наддніпрянській і в Галичині [14].

Визначними досягненнями в журналістсько-публіцистичній діяльності Андрія Жука цього періоду було видання окремих книг з кооперативної тематики: “Українська преса про Земельну справу” [15], “Руськи товариства для убезпечення худоби в Галичині” [16] та “Експонати українських кооперативів в Галичині на Всеросійській Кооперативній Виставці 1913 р. у Києві” [17]. Окремою книжкою виходить робота А.І. Жука у 1934 р (Львів) “Кредитова кооперація організація ощадностей” [18], яка вміщувала в собі його статті на тему ощадності і кредитової кооперації, опубліковані раніше у різних випусках ГКЧ. А. Жук в цих статтях намагався донести до широкого кола кооперативних робітників якомога повніший і детальніший матеріал, необхідний їм для успішного ведення пропаганди ощадності. Ця статистична розвідка за його переконаннями мала допомогти “усвідомити велику вагу цієї справи для піднесення матеріального добробуту і культурного рівня нашого народу” [18, с. 52].

Аналізуючи характер і основні завдання кооперативного руху, Андрій Жук критикує українців Галичини, які досить відкрито виявляють байдужість до кооперативної справи, оскільки не розуміють її головних цілей і завдань. Донести сутність кооперативної справи та її значення до широкого народного кола А.І. Жук намагається у своїй статті “Нове вино і старі міхи” [19].

Намагаючись пояснити головні принципи кооперативної справи, А. Жук підкреслює, що громадська кооперативна організація будується на засадах самодіяльності і взаємній допомозі. Головним завданням кооперативної справи – є утворення, шляхом об'єднання працюючих, своїх власних підприємств замість капіталістичних. Разом з тим Андрій Жук акцентує увагу читача на тому, що користь в цій справі “утворюється виключно дружною, постійною працею самих членів-товарищів”. Він намагається втілити в український народ віру в свої сили, закликаючи його об'єднуватись, бо за його професійним переконанням “Кооперація – це єднання...” [19, с. 5].

Маючи певний досвід статистичної роботи Андрій Ілліч у переважній більшості своїх публіцистичних праць намагається підкреслити та виділити її непомірне значіння для загальної праці у будь-якій сфері. Так у своїй статті “Вага доброї і точної статистики” він пише: “точна статистика допоможе пізніше справедливо розкласти обов'язки” [20].

Слід відзначити, що А. Жук дуже пильно вибирав весь цифровий матеріал про діяльність різних українських організацій і товариств та публікував їх не тільки в місцевих виданнях, але й посилав ці матеріали до Києва. Цифрові дані, які характеризували загальний стан та рівень розвитку українського національного життя Андрій Жук постійно порівнював з такими ж даними інших країн та на основі цього порівняння й аналізу робив досить песимістичні висновки. Ця вада його характеру дуже часто засмучувала працюючих з ним людей, оскільки Жук завжди відкрито вказував на їх помилки і недостачі. Але цей його песимізм мав конструктивні наслідки для наступних подій. Працюючи на користь власного народу, А. Жук зміг визначити та сформулювати конкретні дієві шляхи в напрямку державного становлення та подальшої розбудови України, які детально описуються в його публіцистичних працях.

Так на основі здійсненого аналізу журналістської спадщини А. Жука першої половини ХХ ст. ми визначили основні перспективні шляхи становлення української державності, до яких слід віднести єдність,

згуртованість українського народу, що формується внаслідок організації спільної громадської, політичної або культурної діяльності, а також формування гідного інтелектуального потенціалу країни, який є не тільки рушійною силою у процесі успішного становлення державотворчих процесів, але і захисником держави.

Андрій Ілліч Жук у добу національно-визвольних змагань відіграв провідну роль в організації українського народу в єдиний рух під єдиним гаслом: "Ми поставимо дах на нашій національній будівлі, тоді введемо купол, на якому поставимо прапор самостійної нації". Завдяки своїй невичерпній енергійності, ініціативності, а головне – прагненням визволити Україну, А. Жук не тільки займав перші позиції практично в усіх організаційно-націоналістичних заходах українського народу але й головним чином був їх сподвижником.

Література

1. Палієнко М. Матеріали колекції Андрія Жука Національного архіву Канади як джерело вивчення історії України / М. Палієнко, І. Срібняк // Спеціальні галузі історичної науки: Збірник на пошану Марка Акимовича Варшавчика. – К., 1999. – С.168-175.
2. Молода нація. – К., 2002. – № 3(24). – 279 с.
3. Гирич І. Андрій Жук, як політичний мислитель й дослідник історії визвольного руху початку ХХ ст. [Електроний ресурс] / Ігор Гирич. - Режим доступу: <http://www.s-hyrych.name/History/Zhuk.html>
4. Шульгата Н. Андрій Жук у національно-визвольних змаганнях (1914-1923 рр.)/ Наталя Шульгата // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. - Вип. 8. - 2009. - С. 583-592.
5. Магурчак А.М. Андрій Жук і Українська Народна Партія: штрихи до політичної біографії / А.М. Магурчак // [Сумська старовина](#). - Вип. 42. - 2013. - С. 75-82; Магурчак А.М. Андрій Жук — конструктор українських політичних

проектів напередодні Першої світової війни (від “Вільної України” до Українського Інформаційного Комітету) / А.М. Магурчак // Проблеми політичної історії України. - Вип. 9. - 2014. - С. 108-119.; Магурчак А. Андрій Жук у внутрішньопартійній боротьбі УСДРП 1908 – 1912 рр. / А. Магурчак // Сіверянський літопис, 2011. — № 2. — С. 112-118.

6. Календар-альманах “Дніпро” на 1936 р. – Львів, 1936. – С.96-101.

7. Жук А. До історії української політичної думки перед війною / Андрій Жук // Визволення. – Відень-Прага, 1923. – Ч.11 (березень). – С. 39-42.

8. Жук А. Економічний терор і боротьба з ним / Андрій Жук // Слово, 1907. - №9. – С.2-5.

9. Жук А. В цілі сконсолідування «національних сил» / Андрій Жук // Вісник СВУ, 1917. – 1 січня. – Ч. 131. – С. 3-4.

10. Жук А. Наші роцдельці / Андрій Жук // Кооперативна Республіка, 1937. – С. 51-54; С. 14-18; С. 112-117.

11. Жук А. Кооперація в Польщі і місце в ній української кооперації / Андрій Жук // Кооперативна Республіка, 1932. – Ч. 9. – С. 328-338.

12. Жук А. Національний склад і територіальне розміщення кредитових кооператив в Польщі / Андрій Жук // Кооперативна Республіка, 1934. – С. 186-189.

13. Жук А. Стан вкладок в кредитових кооперативах в II кварталі 1930 р./ Андрій Жук // Кооперативна Республіка, 1930. – Ч. 9. – С. 335-339.

14. Центральний державний архів вищих органів влади України, ф.3807. оп.2, спр.47, арк.15 зв.

15. Жук А. Українська преса про земельну справу / Андрій Жук. - Львів, 1908. – 15 с.

16. Жук А. Руськи товариства для забезпечення худоби в Галичині / Андрій Жук. – Львів, 1912. – 24 с.

17. Жук А. Експонати українських кооперативів в Галичині на Всеросійській Кооперативній Виставці 1913 р. у Києві / Андрій Жук. – Київ, 1913.- 16 с.

18. Жук А. Кредитова кооперація і організація ощадностей / Андрій Жук.
– Львів, 1934. – 64 с.

19. Пожалійте себе, не вливайте нового вина в старі міхи // Економіст. –
1908. – Ч.5. – С.4

20. Господарсько-кооперативний часопис, 1942. – Ч.13. – С.7.

Таравська Яна Володимирівна

**кандидат історичних наук, старший викладач кафедри історії,
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана
Хмельницького.**

72319 вул. Кірова 65 кв.79

м. Мелітополь

Запорізька обл.

Тел. 067-528-80-44